

ŠABĽA UHORSKÉHO TYPU Z 15. STOROČIA

PAVEL HABÁŇ

Šabľa – od svojho vzniku je zbraňou jazdca, no časom sa v upravenej, skrátenej verzii (predovšetkým na začiatku 19. storočia) stáva aj zbraňou pešiaka. Šabľa je dlhá pobočná zbraň s rôzne tvarovanou rukoväťou a ochranným košom či oblúkom (prútom). Zakrivená čepeľ s ostrým hrotom je jednostranne brúsená. Práve jej zakrivením sa malo dosiahnuť väčšieho rezného účinku a teda aj väčšieho zranenia.

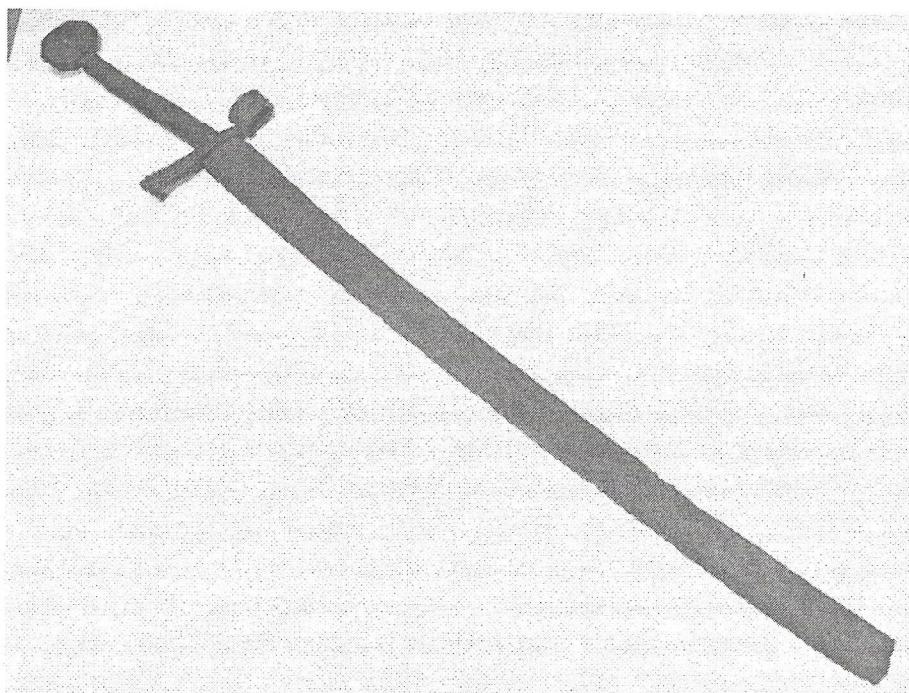
Šabľa sa na naše územie dostala z východu a jej pôvod treba hľadať v Oriente, sem patrí aj jazykový pôvod slova šabľa (základ *sab* je turkotatárskeho pôvodu). V drobných obmenách prebrala toto označenie väčšina európskych jazykov – česky *šavle*, poľsky *szabla*, srbsky *sablja*, rusky *sablia*, maďarsky *szablya*, nemecky *sebel*, francúzsky *sabre*, anglicky *sabre*... Podľa najnovších výskumov sa za miesto vzniku šable pokladá stredná Ázia. Je známe, že Slovania na našom území používali šabľu už v 9. storočí, kedy sa s ňou oboznámili pravdepodobne pri kontakte s Húnni alebo Avarmi, či pri nájazdoch iných kočovníkov. Ešte v 9. storočí sa však z nášho územia šabľa vytráca. Podľa niektorých autorov sa k nám šabľa dostala pôvodne ako nebojová zbraň (s čím možno polemizovať), nakoľko nie je dostatočne účinná proti čoraz dokonalejšej krúžkovej a plátovej zbroji európskych bojovníkov. Aby boli zbrane v bojoch proti európskej ťažkej jazde v plátovej zbroji účinné, preberá hlavnú roľu do konca 14. storočia stredoeurópsky meč. Časté turecké vpády však vyžadujú prispôsobenie sa orientálnemu spôsobu vedenia boja aj výzbrojou. Šabľa ako zbraň ľahkej jazdy sa tak v Uhorsku, ale aj v ostatnej strednej Európe 14. – 15. storočia znova dostáva do popredia záujmu.

V dôsledku týchto vplyvov vzniká v Uhorsku a Poľsku ľahké jazdectvo. Ťažká jazda, aj keď nanovo zorganizovaná už svoju nadvládu nazad nezískava. V priebehu 16. storočia sa síce ešte bežne používa, nedosahuje však už vážnejších úspechov. Používanie palných zbraní a nová taktika pechoty spôsobuje, že ťažké jazdectvo je na európskych bojiskách čoraz neúspešnejšie. Neúspechy ťažkej jazdy spôsobujú, že sa šľachtickí ťažkoodenci na konci 16. storočia vytrácajú z bojísk a s nimi aj ťažké zbrane a plátová zbroj. Z tej zostáva iba prilba a kyrys.

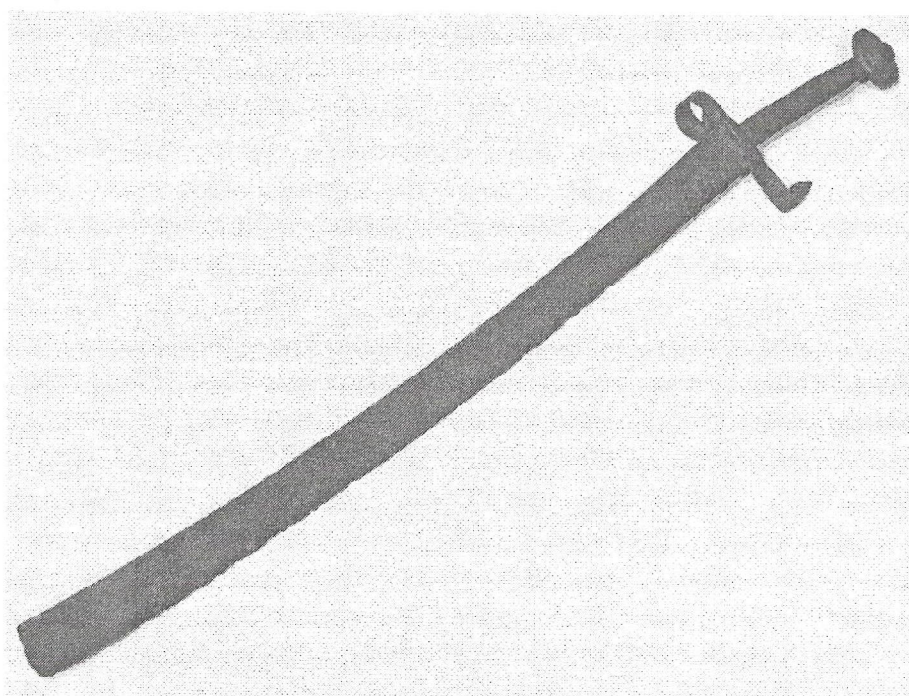
Typ uhorskej šable z 15. storočia sa však ešte veľmi podobá na stredoveké meče, s ktorými má takmer totožný tvar hlavice a záštity, čo môžeme vidieť aj na našom nekompletnom exemplári, ktorý sa prostredníctvom kúpy dostal do zbierok Slovenského národného múzea-Archeologického múzea v Bratislave.

Opis šable

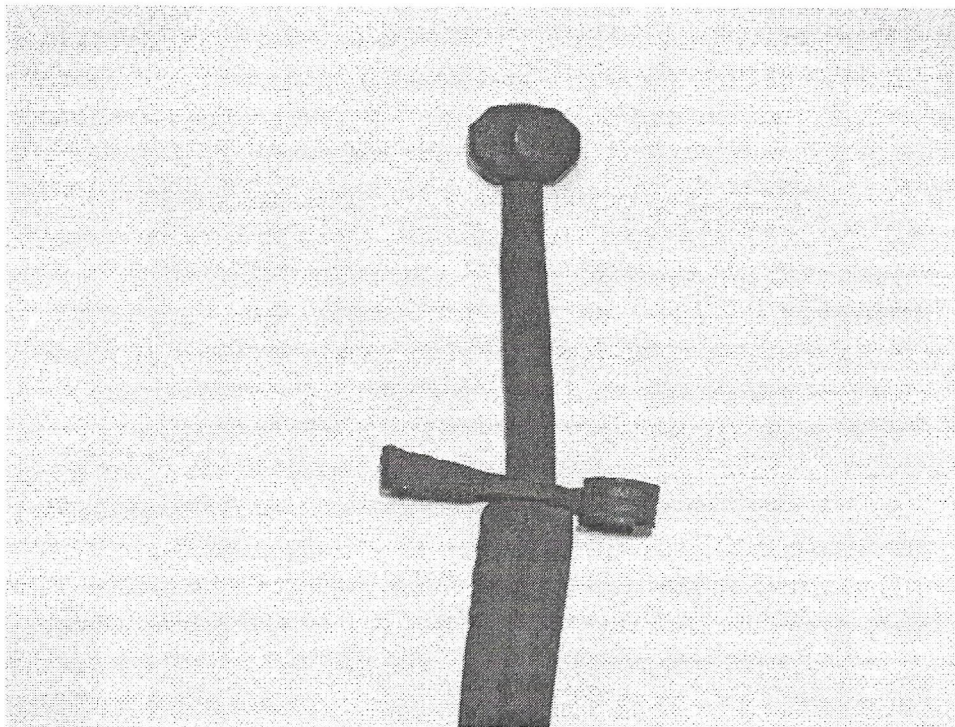
Tíň rukoväte je iba mierne zahnutý a pôvodne na ňom bolo drevené držadlo potiahnuté kožou, na ktorý nasadili hranatú mečovú hlavicu so stredovým terčíkom. Priečka je horizontálne esovito prehnutá s rozklepanými a kanelovanými listovými koncami. Dlhá, mierne

Obr. 1 Šabľa uhorského typu z okolia Lučenca. Celkový pohľad

Obr. 2 Šabľa uhorského typu z okolia Lučenca. Celkový pohľad

Obr. 3 Šabľa uhorského typu z okolia Lučenca. Detail rukoväte s hlavickou a priečkou

zahnutá čepeľ s úzkym výbrusom sa v poslednej tretine dĺžky smerom ku koncu rozširovala do chrbátového ostria (na našom exemplári je táto časť odlomená). Pôvodne sa šabľa nosila v drevenom puzdre potiahnutom kožou, zavesená na opasku alebo na remeni cez plece. Rozmery: zachovaná dĺžka 87,5 cm, z toho čepeľ 67,3 cm, šírka priečky 13,6 cm, šírka čepele 4 – 4,4 cm, maximálna hrúbka čepele 1 cm (obr. 1 – 3).

Z múzejného hľadiska ide nepochybne o exponát z tých vzácnejších, aké v slovenských múzeách nemožno rátať na desiatky. Dokonca aj v svetovej odbornej literatúre takého renomovaného autora akým je H. Seitz („Blankwaffen“) je o *šabli uhorského typu z 15. storočia* len okrajová zmienka.

Nález, ktorý publikujeme, bol až donedávna súčasťou súkromnej zbierky historických zbraní a podľa údajov získaných od pôvodného majiteľa, pochádza z oblasti Lučenca na Slovensku, kde bol približne pred sto rokmi nájdený v rieke. Celkom oprávnene sa teda môžeme domnievať, že ide o relikvitu bitky pri Lučenci, v ktorej 7. septembra 1451 porazil Jan Jiskra z Brandýsa uhorského gubernátora Jána Hunyadyho.

EIN SÄBEL UNGARISCHEN TYPUS AUS DEM 15. JAHRHUNDERT

PAVEL HABÁŇ

Im Jahre 2005 gelangte in die Sammlungen des Slowakischen Nationalmuseums-Archäologischen Museums durch Einkauf ein eiserner ungarischer Säbel aus dem 15. Jahrhundert. Jedoch, er ähnelt noch sehr den mittelalterlichen Schwertern, mit denen er eine fast identische Form des Knaufes und der Parierstange hat, was wir ebenfalls an unserem unkompletten Exemplar sehen können.

Beschreibung des Säbels:

Der Griffdorn, auf den man einen eckigen Schwertknauf mit Zentralscheibe aufgesetzt hatte, ist nur sanft gekrümmt und ursprünglich war daran ein Holzgriff mit Lederbezug appliziert. Die Parierstange ist horizontal S-förmig gebogen und mit geriebenen und kannelierten Blattenden versehen. Die lange, sanft gekrümmte Klinge mit schmalem Schliff erweiterte sich im letzten Drittel zur Spitze hin in die Rückenschneide (auf unserem Exemplar ist dieser Teil abgebrochen). Ursprünglich hat man den Säbel in einer Holzscheide mit Lederbezug getragen, gehängt auf einem Gürtel oder Schulterriemen. Die Ausmaße: erhaltene Länge 87,5 cm, davon die Klinge 67,3 cm; Breite der Parierstange 13,6 cm, Klingebreite 4 – 4,4 cm; Maximalstärke der Klinge 1 cm (Abb. 1 – 3).

Aus der Musealsicht geht es zweifellos um eins der kostbaren Exponate, denen man in slowakischen Museen nicht sehr oft begegnet. Sogar in der internationalen Fachliteratur von so einem renommierten Autor wie H. Seitz (Blankwaffen) findet man über die *Säbel ungarischen Typus aus dem 15. Jahrhundert* nur eine flüchtige Erwähnung.

Der Fund, den wir veröffentlichen gehörte bis unlängst zu einer Privatsammlung von historischen Waffen und laut Angaben des Urbesitzers stammt er aus der Umgebung von Lučenec in der Slowakei, wo er ungefähr vor 100 Jahren im Fluss aufgefunden wurde. Völlig berechtigt können wir also annehmen, dass es sich hier um ein Relikt der Schlacht von Lučenec handelt, in der am 7. September 1451 Jan Jiskra von Brandýs den ungarischen Gubernator János Hunyady geschlagen hatte.

Mgr. Pavel Habáň, Záhradnícka 69, 821 09 Bratislava, pavelhaban@zoznam.sk